

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Одлуком Наставно научног већа Факултета за европске правно-политичке студије од 28. јануара 2016. заведеног под бројем 16/II именована је Комисија за оцену докторске дисертације **мр Милоша Миленковића** под насловом **Државни удар као акт насилног освајања власти – случај Србије и Југославије у првој половини 20. века**, у саставу:

1. проф. др Маријана Пајванчић, редовни професор, ФЕППС, председник Комисије
2. проф. др Драган Симеуновић, редовни професор, ФПН, ментор и
3. проф. др Дарко Гавриловић, ванредни професор, ФЕППС, члан Комисије.

II ОСНОВНИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ И ДИСЕРТАЦИЈИ

Биографија кандидата:

- Милош (Радован) Миленковић,
- Рођен 21.04.1981. године у Кладову,
- Магистарски рад под називом Улога обавештајних служби у догађају од 27. марта 1941. године одбранио 26.03.2010. године на Факултету политичких наука Универзитета у Београду,
- Стечено академско звање магистар политичких наука,
- Одлуком Научног већа Института за стратегијска истраживања Сектора за политику одбране Министарства одбране у Београду, број 180-16 од 02.10.2015. год. изабран је у звање истраживач-сарадник у области друштвених наука – политичке науке.
- Објављени научни радови:
 1. **Милош Миленковић**, „Трагање за идеалним обликом владавине: Идеје Џона Стјуарта Мила“, *Култура Полиса*, број 20, Нови Сад, 2013, ISSN: 1820-4589, стр. 187-204,

2. **Милош Миленковић**, Вељко Благојевић „Обавештајне службе као актери државног удара“, *Војно дело*, 5/2015, УДК 355/359, YU ISSN 0042-8426, DOI: 10.5937/vojdela1505117M, стр. 117-132,
3. Урош Живковић, **Милош Миленковић**, „Европска унија као глобални актер реформе сектора безбедности и искуство Србије“, *Политичка ревија*, 3/2015, УДК 355.02(497.11)(4-672EU), ISSN 1451-4281, стр. 209-232.
4. Milovan Subotić, **Miloš Milenković**, Milan S. Milutinović, *Importance of education on integrity issues in defence sector, Theoretic, cultural and ethic fundament of practical activities*, *Bezpečné Slovensko a Európska Únia, Zborník príspevkov z 6. medzinárodnej vedeckej konferencie, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach*, Košice, 2012, ISBN : 978-80-89282-82-1, p.p. 438-444.
5. Katarina Štrbac, **Miloš Milenković**, Milan S. Milutinović, *Transformation or Suppression of the State-centric Security Approach*, *Compendium from the Security Forum Cracow 2012*, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego Indywidualnego “Apeiron“, Cracow, 2013, ISBN: 978-83-935353-4-7, ISBN: 978-80-89608-07-2, p.p. 290-300.
6. Stanislav Stojanović, Branislav Milosavljević, **Miloš Milenković**, «Energy security as a condition for stability of Republic of Serbia», *First international scientific-profesional conference SECURE SERBIA, Crisis and Emergency Situations Management Theory and Practis*, Belgrade 2015, ISBN 978- 86- 89401-06-6, p.65 -75.
7. Катарина Штрбац, Станислав Стојановић, Милован Суботић, Бранислав Милосављевић, Вељко Благојевић, **Милош Миленковић**, Јасминка Симић, *Стратегијско-безбедносни трендови у Југоисточној Европи до 2020. године*, Медија центра ОДБРАНА, Београд, 2015, ISBN 978-86-335-0482-9.

Докторска дисертација има 388 страна, 877 фуснота, 4 прилога, 19 слика, 4 карте, 3 скице, 2 шеме, 1 графикон, 1 табелу и структурно је подељена на увод, пет поглавља и закључак. Литература обухвата 221 јединицу домаћих и страних аутора, као и 35 докумената, прописа и изјава објављених у дневним и службеним новинама.

III ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Предмет истраживања ове докторске дисертације јесте државни удар у најширем смислу. Конкретније, предмет истраживања је појмовно одређење државног удара, његово разграничење од сродних појава нелегалне редукције политичке моћи, затим државни удар „одозго“ као специфична форма државног удара, као и диктатура као његова последица. Државни удар као политички феномен, анализиран је кроз три студије случаја забележене у новијој српској политичкој историји: Мајски преврат из 1903. године, Двадесетседмомартовски пуч из 1941. године и Шестојануарска диктатура из 1929. године, које уједно представљају и предмет истраживања. Кандидат је предмет истраживања временски, просторно и дисциплинарно коректно одредио.

Циљеви истраживања посебно су дефинисани кроз научни и друштвени циљ. Научни циљ обухвата три нивоа научног сазнања која треба достићи. Кандидат полази од научне дескрипције, затим преко класификације и типологизације, а као највиши ниво научног сазнања поставља научно објашњење, што Комисија сматра сасвим примереним и достижним. Научно објашњење се односи на утврђивање друштвених, политичких и економских узрока који су довели до Мајског преврата и Двадесетседмомартовског пуча, њихове међусобне сличности и разлика које се огледају у свим фазама њиховог одвијања које су карактеристичне за државни удар, као и на објашњење различитих мотива актера државних удара, степена њиховог утицаја, њихових међусобних односа и последица таквих односа. Поред тога, научно објашњење се односи и на анализу узрока Шестојануарске диктатуре као примера државног удара „одозго“, начина на који је он изведен, као и на разматрање диктатуре као последице оваквог деловања. Као друштвени циљ кандидат је дефинисао проширење већ постојећег знања о Мајском преврату, Двадесетседмомартовском пучу и Шестојануарској диктатури, која су се до сада углавном сводила на допринос који је разумевању ових догађаја дала историја као наука, док је политикологија остала недоречена.

IV ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ

Генерална хипотеза

Два класична државна удара и државни удар „одозго“, који су изведени у Србији и Југославији у првој половини двадесетог века, изведени су у складу са свим правилима која детерминишу државни удар као акт политичког насиља, уз међусобне сличности које се односе на фазе реализације, али и разлике које се односе на узроке и актере државног удара.

Прва посебна хипотеза

Државни удар представља насилан начин освајања власти, који карактеришу одређена правила и који је као такав забележен у политичкој историји Србије и Југославије у првој половини двадесетог века.

Друга посебна хипотеза

Узроци два државна удара, Мајског преврата и Двадесетседмомартовког пуча, су међусобно различити, а могу се наћи међу политичким (унутрашњим и спољним) и економским чиниоцима, али и међу интересима великих сила у Европи и на Балкану у првој половини двадесетог века.

Трећа посебна хипотеза

Мајски преврат и Двадесетседмомартовки пуч одиграли су се по фазама карактеристичним за реализацију државних удара, али уз међусобне разлике у програмским и идеолошким основама преврата, циљевима и методама реализације.

Четврта посебна хипотеза

Међу актерима два државна удара изведених у Србији и Југославији у првој половини двадесетог века доминантну улогу одиграла је домаћа армија, улога народних маса није била пресудна, док су обавештајне службе великих сила имале значајну улогу само у реализацији другог преврата.

Пета посебна хипотеза

Завођење личног режима краља Александра I Карађорђевића 1929. године представља очигледан пример државног удара „одозго“, чија је последица завођење диктатуре као недемократског облика владавине.

V МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Опште филозофске методе

Истраживање државних удара као насилних начина доласка на власт у Србији и Југославији у првој половини двадесетог века засновано је на основним принципима и постулатима *материјалистичко дијалектичког општефилозофског приступа*. Како према овом становишту пракса представља основу научног сазнања и главни критеријум његове истинитости, политичке појаве и процесе (какви су и догађаји који чине државне ударе у Србији и Југославији који су се збили у првој половини двадесетог века) не треба посматрати као неке изоловане процесе или догађаје, већ као елеменат једног ширег друштвено - историјског тоталитета.

Општенаучне методе

У изради ове докторске дисертације коришћене су следеће општенаучне методе, и то: *хипотетичко-дедуктивна метода, статистичка, метода моделовања и компаративна метода*. (1) *Хипотетичко-дедуктивна метода* јесте искуствена метода, чија је сазнајна основа укупно друштвено и научно искуство. Тако искуства о насилном освајању власти у Србији и Југославији у првој половини двадесетог века, могу послужити као извор и предмет сазнања у провери и/или мењању теорије о државним ударима као актима политичког насиља. (2) *Статистичка метода*, која се примењује када се исказује одређени квантитет неке појаве, нашла је место у овом истраживању. Примена статистичке општенаучне методе односи се на потребу да се предмет овог истраживања временски и просторно одреди, с обзиром да дефинисање трајања и распрострањања неке конкретне појаве помаже њеном бољем укупном одређењу. (3) *Метода моделовања*, у овом раду, омогућава да се помоћу ње направи један реалан модел који представља имитацију или пројекцију једног дела прошле друштвене реалности. Помоћу ове методе представљени су сегменти друштвене стварности који су везани за три државна удара која су предмет овог рада. (4) *Компаративна метода* је била неопходна, јер су њоме упоређени одређени догађаји из националне историје са оним што се по научно прихваћеној дефиницији карактерише као државни удар. Упоређивањем више истородних појава у прошлости, на једном дефинисаном простору утврђене су сличности и разлике између Мајског преврата и Двадесетседмомартовског пуча, затим Шестојануарске диктатуре, као државног удара

„одозго“, али и тока и начина њихове реализације, узрока, актера и циљева.

Основне посебне методе

Коришћењем хипотетичко-дедуктивне општенаучне методе примењиване су *индукција*, *апстракција* и *генерализација*; коришћењем статистичке општенаучне методе примењивана је *статистичка индукција* и *генерализација*; коришћењем општенаучне методе моделовања примењивана је *типологизација*, *апстракција* и *конкретизација*, а коришћењем компаративне општенаучне методе примењивана је *компаративна анализа*. Као самостална, коришћена је *метода анализе* (компаративна, генетичка, каузална и структурално – функционална анализа) и *метода класификације*.

Начин прикупљања података

За прикупљање података у реализацији ове докторске дисертације коришћене су три оперативне методе прикупљања података и то: *студија случаја*, *анализа докумената* и *биографска метода*. (1) *Метода студије случаја*, коришћена је кроз анализу три државна удара изведена у Србији и Југославији у првој половини двадесетог века. (2) *Анализа докумената* је била незаобилазан метод прикупљања података посебно имајући у виду да је у овој докторској дисертацији реч о појавама које су се догодиле у прошлости и које није могуће на непосредан начин опажати и о њима прикупљати одређена сазнања. (3) *Биографска метода*, која спада у квалитативне методе, такође је била примењивана у реализацији ове докторске дисертације, уз вођење рачуна о веродостојности тако добијених података, посебно имајући у виду личне анимозитете међу актерима који су учествовали у припреми и реализацији државних удара који су предмет ове докторске дисертације.

VI СТРУКТУРА И КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ПО ПОГЛАВЉИМА

Увод

1. Појмовно одређење државног удара

1.1. Дефинисање преврата, државног удара и пуча

1.2. Разликовање државног удара од других облика насилног преузимања власти

1.3. Завера као неизоставни елемент државног удара

1.4. Легитимност насилно освојене власти

2. Узроци Мајског преврата и Двадесетседмомартовског пуча
 - 2.1. Унутрашња криза
 - 2.1.1. Унутрашња криза као узрок Мајског преврата
 - 2.1.2. Унутрашња криза као узрок Двадесетседмомартовског пуча
 - 2.2. Интереси страног фактора
 - 2.2.1. Интереси страног фактора као узрок Мајског преврата
 - 2.2.2. Интереси страног фактора као узрок Двадесетседмомартовског пуча
3. Упоредна анализа реализације Мајског преврата и Двадесетседмомартовског пуча по фазама карактеристичним за реализацију државних удара
 - 3.1. Фаза припреме
 - 3.1.1. Фаза припреме Мајског преврата
 - 3.1.2. Фаза припреме Двадесетседмомартовског пуча
 - 3.2. Фаза непосредног извршења
 - 3.2.1. Фаза непосредног извршења Мајског преврата
 - 3.2.2. Фаза непосредног извршења Двадесетседмомартовског пуча
 - 3.3. Фаза консолидације
 - 3.3.1. Фаза консолидације Мајског преврата
 - 3.3.2. Фаза консолидације Двадесетседмомартовског пуча
4. Анализа актера државних удара изведених у Србији и Југославији у првој половини двадесетог века
 - 4.1. Улога националне армије
 - 4.1.1. Улога националне армије у Мајском преврату
 - 4.1.2. Улога националне армије у Двадесетседмомартовском пучу
 - 4.2. Улога обавештајних служби
 - 4.2.1. Улога обавештајних служби у Мајском преврату
 - 4.2.2. Улога обавештајних служби и Двадесетседмомартовском пучу
 - 4.3. Улога народних маса
 - 4.3.1. Улога народних маса у Мајском преврату
 - 4.3.2. Улога народних маса у Двадесетседмомартовском пучу
5. Завођење Шестојануарске диктатуре као еклатантан пример државног удара „одозго“

5.1. Узроци реализације државног удара „одозго“ изведеног 6. јануара 1929. године

5.2. Начин реализације државног удара „одозго“

5.3. Диктатура као последица реализације државног удара „одозго“

Закључак

У **уводном** делу кандидат је методолошки коректно формулисао предмет рада, његове циљеве, хипотетички оквир, очекиване резултате и научни допринос дисертације, као и методе истраживања које су сасвим примерене постављеном предмету и циљевима.

Прво поглавље докторске дисертације насловљено је „Појмовно одређење државног удара“. Ово поглавље је подељено на четири потпоглавља која су блиско повезана и у функцији појмовног одређења централног термина – држаног удара. Позивајући се на релевантне домаће и стране ауторе, кандидат у овом поглављу полази од дефинисања преврата, државног удара и пуча. Анализирајући саме дефиниције, кандидат указује на најважније елементе државног удара и претпоставке које су неопходне за његову успешну реализацију. Такође, указује се на најзначајније актере држаног удара, дефинишу њихове позиције и интереси. Како се сви држани удари одвијају кроз три основне фазе, за сваку од њих истакнуте су основне карактеристике које су се анализом досадашње праксе реализације државних удара широм света потврдиле као правило. Обрађујући релативно нови појам „демократски пуч“, кандидат критички примећује да је „демократија“ постала универзална реч којом одређени актери, обично они најмоћнији, покушавају да амнестирају сваку насилну смену власти, уколико је она у складу са њиховим стратешким интересима.

У другом потпоглављу кандидат указује на неопходност разликовања државног удара од других облика нелегалне редукације политичке моћи. Тако кандидат полази од дефинисања револуције уз истицање разлика у односу на државни удар, а која се примарно односе на значајнију улогу маса и ширу друштвену промену, а не само промену носилаца највиших државних функција. Такође, кандидат посебно обрађује преврат устанком, који за разлику од државног удара подразумева организовану и ширу акцију уз отворену примену оружане силе. Као последњи сродни термин, кандидат анализира војну интервенцију са циљем преврата, која се све чешће крије иза форме „хуманитарне интервенције“, а која је са становишта међународног права недопустива.

Треће потпоглавље кандидат посвећује завери као неизоставном елементу сваког државног удара. Чињеница да појам завере и поред његове честе употребе није довољно и најпрецизније одређен, оправдава кандидатово настојање да га научно дефинише и доведе у функцију адекватнијег одређења централног појма – државног удара. Једно од најбитнијих обележја завере јесте тајност, али како и сам кандидат примећује, завера је много више од саме тајности. Она подразумева одређену групу људи који имају план и који су спремни на акцију како би остварили циљеве због којих је завера створена.

У последњем, четвртном потпоглављу првог поглавља анализира се легитимност насилно освојене власти. У њему кандидат покушава да ђодговор на питање да ли нова, насилно освојена власт може да буде легитимна. Имајући у виду да државни удар заправо представља нелегалан начин освајања власти, кандидат методолошки коректно полази од разлике два блиска појма – легалности и легитимности. Посебно се указује на чин тираноубиства, који је кроз политичку праксу често добијао легитимитет. Кандидат овде закључује да легитимност нове, насилно освојене власти зависи од тога да ли се она перципира као боља од претходне, односно, да се њена легитимност заснива на масовном очекивању од нове власти да држави и друштву донесе прогрес, као и од степена испуњености тих очекивања. Кандидат утврђује у овом делу рада на основу примерене аргументације да ће нова власт, па макар она била и насилно освојена, лакше задобити ореол легитимности уколико ју је претходна, својим деловањем и односом према поданицима, изгубила.

Друго поглавље докторске дисертације насловљено је „Узроци Мајског преврата и Двadesетседмомартовског пуча“. Ово поглавље је подељено на два потпоглавља која се односе на унутрашњу кризу и интересе страног фактора као узроке ова два државна удара. Кандидат наглашава да сваком државном удару неминовно претходни нека врста друштвене кризе, било да је она доминантно политичка или економска. Такве кризе обично настају као производ разних противуречности у друштву, које се у датом тренутку и мерама које држава предузима не могу превазићи. Кандидат такође коректно примећује да генератори друштвене кризе која води ка преврату могу бити и унутрашњи и спољни, што у коначном може упућивати и на актере – иницијаторе државног удара.

Прво потпоглавље се односи на унутрашњу кризу која је у суштини и неизбежан узрок сваког државног удара. Без унутрашње кризе, било да је она у основи изазвана

споља, или су јој пак корени искључиво унутрашњи, тешко је створити услове за реализацију било које врсте преврата. Кандидат истиче да иако понекад у реализацији државног удара спољни фактор има одлучујућу улогу нека врста унутрашње кризе ипак мора да постоји. У овом се потпоглављу аргументовано и са доста детаља и чињеница говори о унутрашњим узроцима Мајског преврата и Двадесетседмомартовског пуча, кроз анализу бројних унутрашњих проблема које су обе државе, и Краљевина Србија и Краљевина Југославија имале, почев од економских, преко политичких, до оних општих, друштвених, који су се огледали у неприлагођености друштва и владајућих елита одређеним променама. Кандидат нам указује да узроке првог преврата, поред неконзистентне политике краља Александра Обреновића, његовог односа са војском и политички непромишљене женидбе, треба тражити и у изразито супротстављеним интересима две српске династије. С друге стране, унутрашњи узроци другог преврата, поред нерешеног националног питања и сепаратизма којим је Југославија све време свог постојања била оптерећена, леже у етничкој и политичкој подељености народа, и још више политичких и војних елита око важног политичког и војног питања сврставања или несврставања Југославије у тренутку када је Европом већ беснео рат, а од кога је зависила и судбина саме државе.

Друго потпоглавље се односи на интересе страних фактора као узроке Мајског преврата и Двадесетседмомартовског пуча. Анализирајући односе Краљевине Србије са тада две врло моћне европске царевине, Руском империјом и Аустро-Угарском монархијом, као и њихове интересе које су имале прама Србији и у целом региону Балкана, кандидат нам указује на могуће узроке Мајског преврата. За разлику од тог првог државног удара, у коме интереси страног фактора нису били пресудни за његову реализацију, кандидат се с посебном пажњом посвећује анализи односа Краљевине Југославије са већином државама које су у првој половини двадесетог века представљале релевантан фактор у међународним односима и које су као такве имале одређене интересе на простору Балкана, али се уједно посвећује са великом истраживачком пажњом и анализи односа Краљевине Југославије са појединим суседима, који су од првог дана њеног постојања према њој имали одређене територијалне претензије. У том циљу кандидат је анализирао однос Југославије са Италијом, Немачком, Мађарском, Француском, Великом Британијом, Сједињеним Америчким Државама и Совјетском Савезом. На основу свих тих

испреплетених и међусобно врло зависних односа, кандидат је аргументовано понудио одговоре о интересима страног фактора као битним узроцима Двадесетседмомартовског пуча.

Треће поглавље докторске дисертације насловљено је „Упоредна анализа реализације Мајског преврата и Двадесетседмомартовског пуча по фазама карактеристичним за реализацију државног удара“. Ово поглавље је подељено на три потпоглавља која се односе на сваку од фаза реализације државног удара. Кандидат се с пуно пажње посветио свакој фази коју карактеришу одређене специфичности у погледу активности које актери државног удара предузимају у његовој реализацији. Управо оваквим приступом, упоредном анализом Мајског преврата и Двадесетседмомартовског пуча по фазама њихове реализације, најлакше се могу уочити све сличности и разлике, што је кандидату олакшало доношење адекватног суда и закључка о њима.

Прво потпоглавље се односи на фазу припреме. У њему кандидат детаљно објашњава како се уопште дошло до идеје реализације државног удара у оба случаја. Анализира се начин организовања завереничких група, регрутовање нових чланова, као и начин комуникације међу члановима, имајући у виду да је требало сачувати тајност припреме завереничке акције. Кандидат је правилно уочио и истакао циљеве превратничке акције оба државна удара, који су били дефинисани у самој фази припреме реализације преврата. Врло исцрпно су представљени планови реализације преврата које су завереници у фази припреме израдили. Планови реализације преврата илустровани су скицама које су сами актери преврата израдили. Кандидат је у овом делу такође указао и на неке друге покушаје припреме и реализације државног удара које услед различитих околности нису успешно реализоване.

Друго потпоглавље се односи на фазу непосредног извршења. С обзиром да је ово фаза, која у односу на друге две траје знатно краће време и да се одиграва на једном ужем простору, у главном граду – центру реализације преврата, кандидат се у овом поглављу сконцентрисао на сам начин и технику реализације државног удара. На основу расположивих извора, кандидат је представио ток акције и активности које су непосредни актери предузимали. Оно на шта кандидат посебно скреће пажњу јесте да су у овој фази у оба преврата постојали покушаји отпора одређених високих официра оданих режиму. Међутим, оба покушаја отпора завршила су се без резултата и међусобног сукоба

јединица.

У трећем потпоглављу кандидат је обрадио последњу фазу реализације државног удара – тзв. фазу консолидације. Након успешне реализације државног удара, доминантну улогу у држави и њеним институцијама, посебно у војсци, имају активни учесници преврата. У овом делу кандидат се посебно посветио анализи организације „Уједињење или смрт“, познатије под називом „Црна рука“. Наиме, ова организација, створена претежно од бивших учесника државног удара из 1903. у периоду до пред сам крај Првог светског рата играла је врло значајну улогу у политичком животу Србије и била је кључан фактор у вођењу кадровске политике у војсци и другим државним институцијама. Када је у питању фаза консолидације Двадесетседмомартовског пуча, кандидат исправно примећује да због брзог осветничког војног реаговања Немачке и њених савезника, свега десет дана након успешне реализације преврата, ова фаза практично није ни постојала, а да су Априлски рат и окупациона подела земље 1941. године били непосредна последица реализованог пуча.

Четврто поглавље докторске дисертације насловљено је „Анализа актера државних удара изведених у Србији и Југославији у првој половини двадесетог века“. Ово поглавље је подељено на три потпоглавља која се односе на три најзначајније групе актера, од чије улоге и деловања зависи и дефинисање врсте преврата. Кандидат је посебно анализирао улогу националне армије, улогу обавештајних служби и улогу маса у реализацији Мајског преврата и Двадесетседмомартовског пуча.

Прво потпоглавље посвећено је анализи улоге националне армије. Кандидат исправно примећује да је однос цивилних власти и војске један сложен, али ипак уређен и на хијерархијском принципу дефинисан однос. Оног тренутка када, услед различитих друштвених околности, ауторитет војне елите надвлада ауторитет цивилних елита, цивилна власт се може сматрати угроженом. У српском друштву, војска је одувек имала значајно место и улогу, а официрски кор је спадао у сам врх друштвене елите, који је доминантно био вођен националном идејом. Тако је било и у време реализације Мајског преврата и Двадесетседмомартовског пуча. Кандидат врло исцрпно анализира структуру официрског кадра, његове везе са другим друштвеним групама, као и однос према владару. Оно што је такође важно, кандидат у овом делу указује да војнички састав, за разлику од старешинског, није био у потпуности свестан значаја свог учешћа у реализацији оба

преврата.

У другом потпоглављу кандидат анализира улогу обавештајних служби као актера државног удара. Полазећи од дефинисања организационе структуре, врсте и делокруга рада обавештајних служби, кандидат нарочито истиче субверзивно или необавештајно деловање као један од метода рада обавештајних служби. Субверзивно деловање се између осталог испољава и кроз планирање, припрему и организовање државних удара. Кандидат посебно анализира деловање руске и аустроугарске обавештајне службе у Мајском преврату, као и деловање британске, америчке, совјетске и немачке обавештајне службе у Двдесетседмомартовском пучу. Треба истаћи да је кандидат врло аргументовано, наводећи велики број доступних извора, приказао улогу британске обавештајне службе у догађајима везаним за 27. март 1941. године, чиме је показао да је управо њена улога била не само веома значајна, већ и пресудна за успешну реализацију Двдесетседмомартовског пуча.

Треће потпоглавље се односи на анализу улоге народних маса као актера државног удара. Кандидат указује да улога маса у државном удару није пресудна и да се главни догађаји који се тичу реализације самог преврата одвијају без стварног учешћа маса. Без обзира на то, масе ипак могу да имају своју улогу у државним ударима и то најчешће у првој, а понекад и у последњој фази његове реализације. У првој, припремној фази, систематски се подгрева незадовољство актуелним стањем у држави и кривица за такво стање се усмерава ка актуелном режиму. Тако неретко долази и до учешћа маса на демонстрацијама против режима које обично прати и реактивно насиље, што је био случај и у фази припреме Мајског преврата, чиме је у јавном мњењу створено још веће незадовољство краљем. У последњој фази реализације државног удара учешће маса се сматра пожељним у смислу исказивања подршке новој власти, чиме се снаге одане бившем режиму одвраћају од намере за неком озбиљнијом акцијом, што се управо и десило непосредно након реализације Двдесетседмомартовског пуча, у фази његове консолидације. Ни у једном ни у другом случају, учешћа маса у најзначајнијој фази реализације преврата – фази непосредног извршења, није било.

Пето поглавље докторске дисертације насловљено је „Завођење Шестојануарске диктатуре као еклатантан пример државног удара одозго“. Ово поглавље је подељено на три потпоглавља која се односе на узроке државног удара, начин реализације, као и приказ

диктатуре као његове последице. Претходно је кандидат потпуно примерено дефинисао сам појам државног удара „одозго“ као специфичне форме државног удара у којој, не било ко из редова носилаца власти, већ носилац највише државне власти, дакле монарх или председник, узурпира сву власт и противно Уставу и законима за себе узима знатно већа овлашћења него што му припадају.

Прво потпоглавље посвећено је анализи узрока реализације државног удара „одозго“. Кандидат полази од стварања нове балканске државе након Првог светског рата, Краљевине СХС, која ће у доба диктатуре променити назив у Краљевина Југославија, и пажљиво анализира њене унутрашње политичке, економске и опште друштвене противуречности. Унутарнационални проблеми који су ову државу пратили од самог оснивања, кулминирали су убиством у Народној скупштини представника Хрватске сељачке странке од стране посланика Радикалне странке. Тиме су српско-хрватски односи поново запали у озбиљну кризу, која је послужила као непосредни повод за реализацију државног удара „одозго“ који је извео краљ Александар Карађорђевић.

Друго потпоглавље посвећено је начину реализације државног удара „одозго“. Кандидат у њему детаљно анализира Прокламацију краља Александра од 6. јануара 1929. године којом краљ заправо извршава сам чин државног удара „одозго“, као и Закон о краљевској власти и врховној државној управи којим је практично замењен суспендовани Устав. Кандидат наглашава да у оваквом поступку краља није било никаквог законског, нити другог правног основа утемељеног на Уставу. Конкретним примерима показано је како се бирократски апарат и војска стављају у службу реализације државног удара. У држави се затим успоставља цензура и потпуна контрола над комуникацијама, чиме се држава уводи у диктатуру.

Треће потпоглавље се односи на анализу диктатуре као последице реализације државног удара „одозго“. Кандидат најпре полази од дефинисања појма диктатуре који је данас широко распрострањен и који се све чешће употребљава за означавање скоро свих недемократских облика власти. Иако је језички и логички исправније наспрам демократије поставити аутократију, диктатура је у језичкој и друштвеној пракси преузела њено место. Због честе непрецизне, а понекад и неправилне употребе сродних термина којима се такође означавају недемократски облици владавине, кандидат дефинише појмове попут деспотизма, тираније, апсолутне монархије, цезаризма и тоталитаризма, чиме доприноси

јаснијем одређењу појма диктатуре као централног појма овог потпоглавља. Уз доста аргумената, наводећи конкретна законска и практична решења, кандидат објашњава карактер диктатуре краља Александра Карађорђевића. Анализом низа краљевих поступака, кандидат правилно закључује да је основни циљ диктатуре идеолошки, односно да је усмерен ка реализацији краљеве замисли – успостављању јединствене југословенске нације и државе.

У **закључку** докторске дисертације кандидат на основу провере својих хипотеза кроз претходних пет поглавља и на основу постигнутих научних сазнања до којих се у њима дошло износи своје закључке који се тичу појмовног одређења догађаја од 29. маја 1903. и 27. марта 1941. године као најмилитантније форме државног удара – пуча, односно њихових узрока, фаза реализације и акционих и других својстава главних актера. Кандидат је такође изнео и закључке у вези са Шестојануарском диктатуром као државним ударом „одозго“, специфичним и по томе што га упркос очекивањима и сродној светској пракси није карактерисало систематско и масовно спровођење насиља од стране режима које је типично за ову врсту удара. На основу свега, може се рећи да закључна разматрања кандидата представљају класичан синтетички завршетак једне темељне анализе садржаја.

VII ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС

Кандидат мр Милош Миленковић је на основу коректно дефинисаног предмета, циљева и хипотеза истраживања у својој докторској дисертацији остварио резултате и пројектовани научни допринос који је дефинисан у одобреној пријави докторске дисертације. Кандидат је аргументовано показао да научни значај истраживаног проблема лежи у потреби за теоријским сагледавањем државног удара као начина насилног освајања власти, који је и данас актуелан. Иако су као студије случаја коришћени догађаји из прошлости, резултати истраживања се првенствено односе на корпус знања који припада политичким наукама. Ослањајући се на добро одабран истраживачки поступак, кандидат је успешно савладао сложен проблем утврђивања свих елемената који чине државни удар, а потом методолошки умесно идентификовао његове узроке и анализирао све фазе и актере његове реализације.

Докторска дисертација мр Милоша Миленковића на плану својих домета не представља само аналитичку дескрипцију, већ и дело које достиже више нивое научног сазнања, што потврђује кандидатове класификације и типологизације у оквиру рада, али и постигнуто научно објашњење, чиме је у потпуности остварен постављени научни циљ. Сазнања о државном удару, диктатури и конкретним догађајима из националне историје који се тичу ова два политичка феномена стављају се у функцију бољег феноменолошког разумевања одређених политичких појава и процеса. Допринос ове докторске дисертације огледа се и у томе што је кандидат на основу анализе изворне грађе, а не само секундарних извора аргументовано и научно објаснио овако важне политичке појаве и догађаје из националне историје чији су бројни кључни детаљи дуго времена систематски били скривани, па чак и зарад идеолошких, династичких и других политичких интереса били и прекрајани.

VIII ЗАКЉУЧАК КОМИСИЈЕ

На основу разматрања садржаја дисертације, процене адекватности коришћене научне методологије, те квалитета и научне релевантности закључака изнетих у раду, Комисија сматра да докторска дисертација мр Милоша Миленковића „Државни удар као акт насилног освајања власти – случај Србије и Југославије у првој половини 20. века“ заслужује позитивну оцену. Такође се констатује да је текст предметне докторске дисертације, пре стављања на увид јавности, успешно прошао детекцију плагијаризма (присвајање идеја, метода или писаних речи других, без указивања на аутора, с намером да буду приказани као оригинално дело), и да ментор кандидата има потврду да рад нема више од 12% преузетог текста (извештај CEON-а). Комисија констатује да је урађена докторска дисертација у складу са пријавом и образложењем теме докторске дисертације, односно пројекта који је одобрен.

Кандидат је на оригиналан начин анализирао постављени научни проблем, тако да је ово је прво дело такве врсте у домаћој литератури и несумњиво представља допринос бољем разумевању политичког феномена као што је државни удар. Из приказа садржине докторске дисертације произилази да је кандидат расправљао о свим важнијим питањима

која се могу поставити из домена државног удара и анализе догађаја који се односе на Мајски преврат, Двадесетседмомартовски пуч и Шестојануарску диктатуру. Кандидат је у свом раду успешно користио више научних метода, и на тај начин успео да на целокупан начин истражи предметну тему. Ставовe изнете у докторској дисертацији поткрепио је научно прихватљивим аргументима. Поменуте особине овог рада утицале су да оценимо да докторска дисертација мр Милоша Миленковића „Државни удар као акт насилног освајања власти – случај Србије и Југославије у првој половини 20. века“ представља самостално научно дело и несумњив допринос науци.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. проф. др Маријана Пајванчић, редовни професор,
председник Комисије
2. проф. др Драган Симеуновић, редовни професор,
ментор и члан Комисије.
3. проф. др Дарко Гавриловић, ванредни професор,
члан Комисије.